

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ
ОХРИДСКИ“ ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Том 88

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF LAW

Volume 88

СЕРИЙНАТА ПРЕСТЪПНОСТ В БЪЛГАРИЯ: КРИМИНОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА И СЪДЕБНА ПРАКТИКА

ИВА ПУШКАРОВА*

Катедра „Наказателноправни науки“

Резюме: Студията предлага типология на случаите на серийна престъпност от българската съдебна практика, развита на основата на съчетан криминологичен, правен, психологичен и исторически анализ и анализ на развитието на осъдените по време на изтърпяване на наказанието по методиката за оценка на риска от рецидив OASys. Изведени са факторните условия и обобщените характеристики на серийната престъпност, профилът на извършителя и мотивационно-изпълнителският механизъм на сериите, както и критерии за разпознаване на явлението в гранични случаи. Анализиран е съдебният отговор и са обсъдени усложнения в квалификацията и индивидуализацията на наказанието.

Ключови думи: серийна престъпност, сексуални престъпления, убийства, съвкупност, рецидив, доживотен затвор, вменяемост, изключителен престъпник, непоправим престъпник, устойчив престъпен модел.

* Главен асистент по наказателно право в Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Доктор по право.

SERIAL CRIME IN BULGARIA: CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTIC AND JUDICIAL PRACTICE

IVA PUSHKAROVA*

Department of Criminal Law Studies

Abstract: Based on a combined criminological, legal, psychological and historical analysis and analysis of convicts' development during penalty execution upon OASys system of recidivism-risk assessments, the article presents a typology of the serial-crime cases known to the Bulgarian judicial practice. The factors and general features of serial crime, the perpetrator's profile and the motivation and perpetration mechanisms of the series have been established out of case-by-case study, as well as criteria for recognition of the phenomenon in bordering cases. The judicial response has been analysed and complications in the legal qualification and the penalty individualization discussed.

Keywords: serial crime, sexual crime, murder, multiple crime, recidivism, life imprisonment, legal sanity, exceptional criminal perpetrator, non-correctable criminal actor, rigid criminal conduct.

Серийната престъпност е криминологично понятие, относимо към вид множество от тежки престъпления, засягащи предимно личността, с общ мотивационен и еднотипен изпълнителски механизъм, който има свойството да ескалира необратимо и е резистентен на коригиращи и въздържащи въздействия поради произхода си в базисни личностови особености и потребности на субекта¹. В исторически план тя се заражда в Европа едва в края на XIX век и в криминологичен аспект принадлежи към зараждащата се тогава „безмотивна“ престъпност – поведение без очевиден рационален мотив с произход в нарушения на социализацията и психичното здраве на деца, които също не са известни в по-ранни исторически периоди.

Явлението, което принадлежи към изключително тежката престъпност, е извънредно рядко, възниква в специфична социална и правна среда, изисква комплексна мултидисциплинарна методология за изследване и продължава да не е добре проучено дори в държави, в които е развито. Чуждестранните

академични изследвания остават предимно изолирани и еднодисциплинарни, из-

* Chief assistant professor in Criminal law, Faculty of Law, Sofia University „St. Kliment Ohridski“, Ph.D.

¹ Понятието е разработено в края на 70-те години на XX век от американската криминалистика и криминология. Автор на понятието „сериен убиец“ е американският профайлър от ФБР Робърт Реслер, който с него обозначава маниакален многократен извършител, обсебен от неудовлетворени фантазии, тласкащи го към следващи престъпления до за

лавянето му. През 50-те Джеймс Мелвин Рейнард използва за същото явление термина „верижан убиец“, слагайки акцента върху броя пострадали.

105

хождайки от разнородни, частни и дори интуитивни понятийни конструкции и методологии, в които описанието и статистическите методи доминират над съдържателния индуктивен анализ, а обяснителните подходи са подчинени на предположения с инцидентна доказателствена основа и чисто работни цели². Не малка част все още излъчва известна заплепеност от мистиката на серий

ното престъпление. Най-сериозната слабост на цялостния научен резултат е отсъствието на единен и общовалиден обяснителен модел, който да позволява устойчиво квалифициране и класифициране на (бъдещи) случаи.

В националната литература допълнителна слабост е отсъствието на правни и криминологични изследвания и крайната малобройност на анализи в други хуманитарни науки, ограничените им цели и предмет и повлияността от чуждестранни трудове³.

Казаното допринася за неинформирания и аналитично беден правосъден отговор срещу серийната престъпност, чиито фактически признаци винаги са значими за индивидуализацията. Те например участват в обосноваването на предпоставките на безсрочните наказания по чл. 38, ал. 1 и чл. 38а, ал. 2 от наказателния кодекс (НК), които съдилищата налагат във финалните етапи на серията. Правосъдието обаче като цяло не проявява устойчива чувстви

² **Brittain**, Robert. P. The Sadistic Murderer. – *Medicine, Science and the Law*, 1967; **Abrahamsen**, David. The Murdering Mind. - *New York*, NY: Harper & Row, 1973; **Hazlewood**, Robert, John Douglas. The Lust Murderer. – *FBI Law Enforcement Bulletin*, April 1980, Vol. 49, № 4, p. 18-26; **Arieti**, Silvano, Flora Rheta **Shreiber**. Multiple Murders Of A Schizophrenic Patient: A Psychodynamic Interpretation. - *Journal of the American Academy of Psychoanalysis*, 1981; **Leyton**, Elliot. A Social Profile Of Sexual Mass Murderers. – In: T. **Fleming** and L. A. **Visano** (eds.) – *Deviant Designations: Crime, Law and Deviance in Canada*. Toronto: Butterworths, 1983; **Levin**, Jack, James Alan **Fox**. Mass Murder: America's Growing Menace. New York, NY: Plenum Press, 1985; **Leyton**, Elliot. Compulsive Killers: The Story of Modern Multiple Murders. New York, NY: New York University Press, 1986; **Leyton**, Elliot. Hunting Humans: Inside the Minds of Mass Murderers. New York: Pocket Books, 1988; **Ressler**, Robert K., Ann W. **Burgess**, John E. **Douglas**. Sexual Homicide: Patterns & Motives. Lexington, MA: Lexington Books, 1988; **Hickey**, Eric. Serial Killers and their Victims, 1991; **Masters**, Brian. The Shrine of Jeffrey Dahmer. London: Coronet, 1993; John **Douglas**, Mark **Olshaker**. Mindhunter. London: Heinemann, 1996; **Giannangelo**, Stephen J. The Psychopathology of Serial Murder: A Theory of Violence. Greenwood Publishing Group, 1996; **FBI**, Serial Murder. Multi-Disciplinary Perspectives for Investigators. US Department of Justice (Morton, R., Hiltz, M., eds), 2005; **Turvey**, Brent. Serial Cases: Investigating Pattern Crimes. – *Criminal Profiling* (Fourth Edition), 2012, p. 533-568; **Homant**, Robert, Daniel **Kennedy**. Understanding Serial Sexual Murder. – *Profiling and Serial Crime* (Third Edition), 2014, p. 341-372. Вж. още **Уилсън**, Колин, Деймън **Уилсън**. Написано с кръв. История на

съдебното разследване. София: Бард, 2005, с. 663 и сл.³ Христоскова, Надежда. Психологически анализ на серийния престъпник. – *Юридическо списание на НБУ*, 2011, № 1, с. 170-173. Койчева, Пенка. Психопатология на серийните убийци. – *Психологически форум*, 2004, № 4, с. 91-99.

106

телност към тях и не използва възможностите на съдебните психологични експертизи за установяването и интерпретирането им.

Настоящото изследване търси да допринесе за изграждането на стройна теоретична конструкция в помощ на националното правосъдие. В рамките на цялостно изследване на изключителната престъпност в България след 1952 г. с извадка от над 500 завършили производства и на основата на комплексен правен, криминологичен, психологичен и исторически анализ са идентифицирани осем случая на серийна престъпност по критерии, извлечени от общо приети признаци на явлението.

1. Понятие за серийна престъпност

Понятието за серийна престъпност не е нормативно в никоя юрисдикция⁴. В българската правна литература е предложено само едно и то ще бъде ползвано за основа на настоящия анализ⁵.

Серийната престъпна дейност е вид престъпно множество със структура та на реална еднородна или разнородна съвкупност или верига рецидивни прояви, всяка от които може да образува самостоятелна идеална съвкупност от различни престъпления. Най-съществената особеност на явлението е **при съствието на повтарящи се еднакви или сходни фактически признаци на изпълнителския механизъм (*modus operandi*), свързващи отделните прояви в единно поведение с обща мотивационна основа и придаващи му някаква индивидуална нетипичност спрямо обичайните случаи на престъпления със съответната квалификация**. Тази отклоненост произтича пряко от подчинеността на престъпното поведение на специфична вътрешна потребност, която е различна, макар и съвместима с характерната за обичайния извършител на престъплението от дадения вид. Тя произтича от несъгласуваност (конфликт) на вътрешния психичен свят на дееца с обективната действителност поради непримиримо разминаване в тяхната ценностова

⁴ Понятието за серийно убийство се използва в чл. 18 от федералния Закон на САЩ за защита на децата от сексуални посегателства от 1998 г. със значение на три или повече убийства, поне едно от които извършено на територията на САЩ, които имат общи признаци, създаващи обосновано предположение, че извършителят им е един и същ. Дефиницията е с ограничено значение да дава критерий за случаи, в които ФБР може да оказва съдействие на местните разследващи органи. ⁵ Пушкарлова, Ива. Обща характеристика на серийната престъпна дейност. Разграничение от организираната престъпна дейност. –

Общество и право, 2008, № 1: „две или повече деяния, осъществяващи поотделно съставите на едно и също престъпление или на различни престъпления с общ групов или частично съпадащ комплексен непосредствен обект, извършени с пряк умисъл през непродължителни периоди от време при относително една родна обстановка спрямо случайни еднотипни жертви, субективно свързани от общ отрицателен телен възглед за действителността и абстрактна визия за жертвата“.

107

основа и закономерности. Серийното престъпление е закономерен и нееднократно поведенчески отговор на траен неуспех конфликтът да бъде разрешен, поради което изпълнителските механизми нерядко включват необичайни, излишни, ритуални, фантазно обременени елементи (ексцесии), мотивационно обвързани със субективно свърхзначими потребности. В реалността последните са потиснати или удовлетворяването им е забранено, или субектът не може да го постигне по друг начин освен с престъпление.

От тази основна криминологична особеност следват всички останали.

Серията включва множество отделни прояви, които очертават ескалация – те зачестяват и/или нарастват по изпълнителска интензивност и степен на обществена опасност, като са улеснени от натрупания опит на дееца. Това е фактически въпрос и зависи от динамиката на отключващите фактори, психичните изживявания на субекта, особености и реакции на жертвите, обективна възможност за извършване, сложност на изпълнителното деяние, неговата подготовка и посткриминалните стратегии, опитност на дееца, наличие на съучастници и пр. Обстановката, в която се взема и/или изпълнява престъпното решение, включва обстоятелства, които срещат еднотипната субективна интерпретация и поведенческа реакция на извършителя, дори да са обективно разнообразни или привидно несъществени.

Серията е доминирана от определен обект (най-често свързан с неприякосновеност на личността), с увреждането на който е свързана мотивацията на дееца, независимо дали проявите включват придружаващо допълнително отрицателно въздействие и върху други обекти.

Нетипичността и строгата индивидуалност на мотивацията могат да придадат на отделните прояви от серията необяснимост от гледище на конвенционалните интерпретации на престъпността, а извършителя да представят като непредсказуем. В действителност **серията съдържа устойчиви вътрешни закономерности, които позволяват обоснована прогноза по отношение на рецидива и поправянето на дееца.**

От всичко казано следва, че **съдебният отговор срещу серийната престъпност произтича не от квалификацията на извършеното, а от фактическите му особености, които са от значение за индивидуализацията.** Именно на този етап е важно стореното да бъде разпознато като част от серия, тъй като изводът пряко определя структурата на постижимите цели на наказание то, а оттам и неговия вид и тежест в рамките на предвидените алтернативи.

За целта е нужно съдът да изследва не просто броя, съдържанието и съотношението на индивидуализиращите признаци за отделната проява – съответно отделните деяния от съвкупността. Необходимо е да се приложат подходи за индивидуализация при множества, разработени например в рамките на институтите по чл. 24 и чл. 27 НК, както и на стандартите при прилагане на доживотните наказания по чл. 38 и чл. 38а НК. Те са познати на съдебната

108

практика и общото при всичките е, че съдът анализира: 1) връзките между конкретната проява и цялостното поведение на субекта, включително други престъпления, независимо дали са предмет на същото наказателно производство и 2) структурата на престъпната мотивация отвъд умисъла и непосредствените (специални) цели на престъплението, като я свързва с характеристикните данни за подсъдимия и заключенията на вещите лица. Тази аналитична дейност представлява най-голямо предизвикателство, кога серията се намира в началото си или съдът се произнася по конкретен елемент от нея преди тя да ескалира в изключително тежки престъпления по смисъла на чл. 38-38а НК.

Това поставя въпроса за разграничението ѝ от сходни явления по практически приложими критерии. Те следва да се търсят преди всичко в мотивационния механизъм. Той е единствената непроменлива величина в цялата серия и е проявен още в първото деяние от нея, дори към тогавашния момент все още да не се е образувало престъпно множество и да няма основания да се обсъжда устойчивост или необратимост на престъпното поведение. Нещо повече, деецът може вече да има престъпен и дори пенитенциарен опит, но извършеното в миналото да не е част от серията, която се отключва с конкретно последващо деяние. Възможно е престъпления, които не принадлежат към серията и най-често са от друг вид (кражби, хулиганство), да се извършват в периода на охлаждане между серийните. Анализът на емпиричните данни показва, че тъкмо този сценарий е по-чест.

Оттук, обремененото съдебно минало, ескалацията на престъпната дейност, формирането на еднородни множества, устойчивостта на престъпната нагласа, наличието на личностова патология в мотивацията и други подобни нито поотделно, нито заедно образуват достатъчен критерий за разпознаване на серия, дори извършеното да разкрива изключителна опасност и рязко да се отличава от обичайните случаи. От своя страна, престъпните изяви на лични мотиви срещу конкретни пострадали, възниквали в рамките на индивидуалните отношения с дееца (мъст, влюбване, сексуално привличане, конфликти), престъпления с конкретно очертана психопатологична основа (напр. действия под влияние на параноидни налудности, психози и други състояния, директно обуславящи мотива при вменяеми лица), реактивни престъпления

в отговор на провокация не са част от серия, дори да са силно отклонени от обичайното. Посткриминално въздействие върху пострадалите, подчинено на цел за прикриване на следите или на авторството, а не на задоволяване на вътрешни психични потребности (убийство след изнасилване, разчленяване или изгаряне на тялото на убития и др.), също не приобщават стореното към серия, независимо от необичайността и тежестта му – целите за укриване възникват като последица от извършеното, а не са мотив за него.

109

Така например не са серийна престъпност случаи на: 1) домашно насилие, ескалирало в последователни убийства на двете съпруги на дееца в пристъп на неоправдана ревност⁶ или на деца на дееца⁷; 2) съвкупност от две садистични хомосексуални убийства в една нощ в пияно състояние в съучастие⁸; 3) рецидивни убийства на близки от тежко алкохолизиран извършител, който при всяко се ръководен от различни лични подбуди⁹; 4) убийства (на близки) по

⁶ **Присъда № 56/8.12.1989 г. по н.о.х.д. № 291/1989 г. на СОС:** На 26-годишна възраст в пристъп на ревност деецът убил с удари с нож първата си съпруга, майка на трите му деца, за което през 1970 г. бил осъден на 20 години лишаване от свобода. На 28.09.1984 г. бил условно предсрочно освободен с остатък малко над 8 месеца. Оженил се повторно и семейството осиновило момиче. Бил неописуемо ревнив и съпругата му често бягала заедно с детето, но под влияние на заплахите му се връщала. На 29.07.1989 г. вечерта гос

тували на леля му. Съпругата и детето се скрили в съседна къща във вероятен опит отново да избягат. Когато ги намерил, деецът умъртвил жена си с 26 удара (някои с над 12 см дълбочина), нанесени пред събралите се съселяни, вцепенени от гледката. Когато двамата от тях успели да го спрат, прибрал ножа в дрехата си и отишъл да пие бира с приятел, който му отнел и оръжието. През последвалите 32 години в затвора липсва

поправяне, а осъденият настоява, че жена му е жива. ⁷ **Присъда № 6/19.02.2004 г. по н.о.х.д. № 942/2003 г. на САС:** Деецът (42 г.), когото съпругата му била напуснала поради нетърпимото насилие, на което подлагал семейство

то, правел постоянни опити да разбере къде е, за да я убие (представял си как ще я намери с друг мъж). С намерения отново да разпитва малката си дъщеря (21 г.), която единствена все още поддържала контакти с него, на 16.08.2001 г. отишъл в дома ѝ. Скарали се. Тя го нарекла „боклук“ и му казала, че е загубил майка ѝ безвъзвратно. Деецът я задушил с ки

лима. Отнесъл тялото, увито във вързоп, до водоем, като с брадва го разсякъл на четири, завързал частите с павеа, предварително набавени за убийството на съпругата и занесени до водоема, и ги пуснал във водата. В следващите дни следил дали ще изплуват. Изплувал крак, който нарязал и нахвърлял парчетата в храстите, а изплувалият торс опитал да потопи

с избухване на по-голяма дълбочина. ⁸ **Присъда от 1.09.1989 г. по н.о.х.д. № 65/1989 г. на ОС-Толбухин:** През нощта на 02.01.1989 г. 26-годишен разведен баща на четири деца извършил две убийства в съизвършителство със свой братовчед. Пострадалите

млади мъже – избрани случайно измежду познатите на дееца посетители на увеселително заведение същата вечер – били изтезавани и убити след тежък побой, като „смъртта им е настъпвала бавно и болезнено“. Едното деяние е извършено пред малолетен и непълнолетен братовчеди на дееца, които той без успешно насърчавал към участие в деянието. Второто включва ампутация преживе на полови органи и разрязване на лицето на жертвата (отстраняване на долната устна, дълбоки прорези в клепачите) с парче стъкло от бутилка. Смъртното наказание не е изпълнено поради влизането в сила на мораториума непосредствено след осъждането.⁹ **Присъда № 42/10.12.2001 г. по н.о.х.д. № 503/2001 г. на ОС-Стара Загора:** Първото престъпление на дееца – тогава 22-годишен – било съпружеско заживяване с мамолетно момиче през 1975 г. Две години по-късно, когато двамата имали вече две дъщери, бил осъден условно за това престъпление, а родителите на пострадалата го разделили от нея и от децата. Въпреки това тя му оставяла момичетата за по няколко дни. При такъв случай през 1980 г., по време на изпитателния срок, в пияно състояние направил опит да убие първородната си дъщеря, тогава тригодишна, като хвърлил

110

повод конфликти с пострадалите, дори когато са придружени с издевателство или посткриминално поругаване на тялото¹⁰. Тези престъпни модели също

по нея бутилка и причинил травма на главата. Искал да нарани майка им заедно го напуснала. Осъден бил на 8 години лишаване от свобода, но през 1984 г. бил включен в Указ № 3008 за масово частично помилване с 6 месеца от остатък. Следващото му престъпление – пак в пияно състояние – бил опит за убийство на годеницата му, която видял да разговаря с мъж. След изтърпяването на наложеното за него през 1990 г. наказание от 10 години лишаване от свобода, на 21.05.2001 г., вече 48-годишен, извършил престъпление то, за което е осъден на доживотен затвор – при пиянска свада, избухнала по незначителен повод, умъртвил с множество удари дългогодишния си приятел, с когото живеели в съседство и се събирали да пият заедно. Деецът не общувал с други хора. Пострадалият се намирал в тежко алкохолно опиянение. Уморен след побоя, деецът легнал да спи и уста новил смъртта на приятеля си едва на сутринта, когато изхвърлил тялото му в плевнята му.¹⁰

Присъда № 16/11.05.1993 г. по н.о.х.д. № 2/1993 г. на ОС-Габрово и Присъда от 15.10.1996 г. по н.о.х.д. № 20/1996 г. на ОС-Велико Търново: След черепно-мозъчна травма при транспортна злополука извършителят ставал все по-конфликтен и съпругата му го напуснала. Той заживял съпружески със съпругата на братовчед си в имот на баща си. По негова покана съпругата му дошла в имота на 18.09.1991 г., за да уговорят иму ществените последици на развода. Не постигнали съгласие и през нощта деецът я убил с удари с ръце, чук и нож въпреки опитите на любовницата му да го спре. Тялото било на мерено година по-късно, заровено в градината, като главата и крайниците били отделени и осъденият бил опитвал да ги изгори в казан за ракия. Отношенията с баща му, неприязнени от детството (бащата имал деспотичен нрав и насилствен стил на възпитаване преди да напусне семейството), се влошили. Бащата постоянно се карал с любовницата на сина си и отказвал да му даде пари и имота си, за да отвори в него ресторант. Така синът и любовницата му поръчали на неин познат – алкохолно зависим осъждан епилептик – да убие бащата срещу 1 000 лева и касетофон, което той направил на 07.12.1991 г. чрез побой и душене. Тялото било заровено пак в двора, а през януари 1992 г. синът изтеглил пенсията на баща си с неистински документ. Оттогава деецът отстоява фантазна версия, че съпру

гата му била убита от баща му, който пък бил убит от трети лица. В затвора регресира; **Присъда № 426/18.12.2003 г. по н.о.х.д. № 1835/2003 г. на СГС и Присъда № 426/18.12.2003 г. по н.о.х.д. № 1835/2003 г. на СГС:** На 34 години деецът бил капризен и претенциозен безработен комарджия. Съпругеските отношения се разпадали и жена му го напуснала. Тя отказала покана да се видят на 23.11.2002 г., но не възразила да вземе децата и той заминал с тях на гости на майка си в Пловдив. Вечерта на 21.11.2002 г. реагирал със скандал на новината, че майка му вероятно няма да получи възнаграждение от около 90 000 лева, което той разчитал да вземе. Нахвърлил се с нелепи обвинения към сестра си, че продала децата му за 25 000 лева, че къщата била обградена от хора, които ще му вземат децата и т.н. Гневна и засегната, сестрата се прибрала у дома си и му изпратила лекар, който го намерил спокоен, адекватен и апсихотичен. През нощта задушил майка си, след като преодолял с удари съпротивата ѝ, а рано сутринта се прибрал с децата си в София. През нощта на 23/24.11.2002 г. умъртвил и тях в съня им чрез задушаване с възглавници и по телефон съобщил за станалото в полицията. Пред отзовалите се полицаи първоначално отрекъл да ги е убивал и казал, че били в Англия, после признал всичко и се оправдал с липсата на финансови средства за издръжката им. Убийството тежко травмирало майка им, което било и основният мотив на дееца.

111

могат да бъдат устойчиви, ескалиращи, силно отклонени от обичайното, не податливи на репресивна корекция и с деформирана мотивационна основа, но последната е свързана с експлозивно отреагиране на стимул, *който създава мотива*, а не с вътрешни потребности. За разлика от тях, сериите се отличават с устойчива, специфична и разпознаваема мотивация – видима през есцесивни елементи на изпълнителския механизъм – чиито признаци следва да бъдат компетентно установявани със съдебна експертиза и образуват критериите за

преценка дали дадено престъпление или множество е част от серия. При преценката на наказанието е необходимо да се има предвид, че **сериен престъпник е необратим и прогресиращ поведенчески модел със си гурен рецидив при настъпване на спусъчни условия. Наказанието може да постигне само индивидуално-превантивната цел** – да ограничи физически възможността за рецидив, докато трае наказателното изпълнение. Това разполага серийната престъпност в полето на максималните предвидени наказания и институтите за увеличаване на репресията (чл. 24). С оглед принципите за пропорционалност и целесъобразност на наказателната отговорност е от реша

Присъда № 68/6.10.2000 г. по н.о.х.д. № 288/2000 г. на ОС-Русе: Двама приятели от казармата (на 24 г. и 25 г.) извършили два предумишлени грабежа, придружени с убийство. На 19.09.1998 г. при опит за грабеж в дома на богат нумизмат нахлули в погрешна къща и открили огън – убили на място стопанина и ранили тежко съпругата му, която успяла да прикрие с тяло малката си дъщеря, докато голямата избягала. Не успели да разстрелят всички само поради засичане на оръжието и самозащитата на оцелелите. На 1.02.1999 г. обрнали обменно бюро, като преди това по-младият застрелял в асансьора управителя, от когото отнел ключовете и пари, и прекъснал

електрозахранването. Отделно по-възрастни ят, комуто принадлежала лидерската роля, извършил още три убийства и средна телесна повреда: 1) предумишлено умъртвил митничар (26 г.), с когото си бил разменил неприязнени думи при случайно сблъскване. Това зародило омраза и желание за мъст, затвърдени от завистта, че пострадалият бил социално успешен. Деецът започнал да го следи и вечерта на 15.08.1998 г. го застрелял с карабина в гръб в дома му. 2) През януари и февруари 1999 г. в пияно състояние непровокирано измъчвал приятелката си, при която живеел и която го издържала, като по време на интимен акт стрелял около главата ѝ и нанесъл побой с привеждане в безсъзнание, прорезни рани с нож и счупване на челюст (средна телесна повреда). 3) Вечерта на 23.05.1999 г., пак в пияно състояние, убил един от съучастниците си (24 г.) от опита за грабеж на нумизмата – двамата спорили по повод игра на ротативка в бара, в който се намирали, деецът взел пистолет от дома на основния си съучастник и застрелял пострадалия в тил с пет куршума пред приятелката му – барманка в бара. Завързал я в тоалетната и разбил касата, от която отнел 290 деноминирани лева. После отвялял жената (26 г.) в гората до Дунав, накарал я да се съблече и жестоко я пребил с колана си. Опитал да се съкупи с нея, но поради алкохолното опиянение не успял, и я завързал за дърво. Когато се събудил, решил да я убие, за да не свидетелства. Около 17 ч. на 25.05.1999 г. отново я накарал да се съблече, да коленичи и я застрелял два пъти в главата и веднъж в сърцето. След това се съвкупил с тялото, прострелял го в половите органи, за да заличи следите, взел обещите и колието на убитата и я затрупал с клони. Укривал се известно време при съучастника си.

112

ващо значение изводите на съда за серийното естество на извършеното да са безспорно доказателствено обезпечени и убедително обосновани.

2. Факторна среда

В Третата българска държава серийните модели се зараждат през 70-те и 80-те години на XX век, макар вероятният най-ранен случай да е от 1968 г.¹¹ Отделни серии достигат разцвет или са разкрити през 90-те години, главно поради дълги престои на извършителя в затвора или специфика на отключващите фактори, обективно забавящи развоя на серията.

Доколкото в световната литература тезата, че серийната престъпност възниква в специфичен социален контекст, се счита доказана, казаното е силен аргумент, че **благоприятни условия за явлението у нас са налице единствено през последните две десетилетия на тоталитарния режим**. Това поставя въпроса за техните особености.

Анализът показва, че за **макросредата** са характерни напреднали процеси на социална дезинтеграция с отчуждение и недоверие между хората; повсеместно развити в обществото стратегии за индивидуално справяне в отклонение от официалните правила; трайно до постоянно състояние на социална стагнация и икономическа криза; тежки изкривявания на социалната структура, предизвикани от дискриминационно разслоение, вкл. конкуренция по привилегии; трайно висока и прогресираща обща криминализация; разпад на

традиционни семейни структури с навлизане на насилие и студенина в моделите на родителстване; общо усещане за несигурност, застрашеност и безправност; висока социална толерантност към много високи нива на насилие и управленски произвол; ценностова диктатура с официално доминиране на идеологии, основани на противопоставяне и на обезценяване на личността¹².

Подобни са условията, описвани и в чуждестранни криминологични анализи¹³.

¹¹ „Жоро Павето“ е прозвището на неразкрит сериен извършител на 6 изнасилвания в София за период от няколко месеца през 1968 г. и няколко нови в по-късен период – намерено на едно от местопрестъпленията паве е предполагаемото средство, с което за шеметявал пострадалите. Умира само последната (69-годишна жена). През 1973 г. неговият последовател „Жоро Павето Втори“ (разкрит извършител на 25 години) разгръща значително по-тежка серия от 10 изнасилвания и двойно убийство, извършени в пияно състояние, преди да бъде заловен през 1975 г. и осъден на смърт. Обяснил мотивите си с отмъщение към пострадалите заради отхвърлена любов.

¹² Относно криминалната обстановка в периода вж. **Пушкарлова**, Ива. Наказателният кодекс между 1968 г. и 2018 г.: между законодателя и обществената действителност. – *Общество и право*, 2019, № 3–4; **Еленков**, Иван. Орбити на социалистическото всекидневие. София: Сиела, 2018. ¹³ **Уилсън**, Колин, Деймън **Уилсън**. История на съдебното разследване. Цит. съч.

113

Среда с концентрация на описаните признаци **усилва и изменя действието на индивидуалните рискови фактори**, които определят тежката ранна кримиализация при конкретни извършители на основата на травматична личностова деформация. От водещо значение е индивидуалната реакция на конкретния субект, както и структурата на конкретните отключващи неговата престъпна дейност фактори. Сериината престъпност изисква взаимодействие на индивидуалните и социалните фактори, водещо до загуба на социална свързаност и други тежки нарушения на социализацията **без формално отпадане на де еца от обществото**. Тъй като мотивационният механизъм е психопатологично обусловен, веднъж възникнал, той се развива независимо от външни фактори, дори първоначално допринесли за него условия вече да са отпаднали.

3. Профил на извършителя и типология на сериите. **Смесен правно-криминологичен анализ**

Идентифицираните в това изследване осем серии са пълноценно развити до етап, в който извършеното е изключително тежко и уврежда живот, и поради това позволяват някои условни обобщения въпреки малобройността и

индивидуалността на случаите.

Шест от тях се отнасят до множества от сексуални престъпления и убийства, насочени към уязвими пострадали в малолетна или старческа възраст, но сексуалните посегателства доминират и определят мотивацията. Серията 1) е започнала с тях и ескалацията се изразява в утежняването им в рамките на съответния вид до достигане на съвкупност с убийство или 2) отделни те елементи на серията представляват съвкупности, подчинени на сексуално престъпление. В тази динамика последвалите убийства са главно проява на самосъхранително прикриване на следите, тъй като деецът се е почувствал за плашен от разкриване или е срещнал активна съпротива. Самото умъртвяване не е насочено към удовлетворяване на сексуален мотив.

Обратно, в останалите три случая серията е центрирана около отнемането на живот, а придружаващите го елементи допълват мотивацията. **Серийната мотивация произтича от нагласи на враждебност, отхвърляне и самозащита**, които са по правило потиснати (неосъзнати), но могат да се извият в по-конкретни рационализирани подбуди, насочващи към отрицателно отношение на дееца към пострадали с определени признаци. Такива са мотивите за отмъщение, наказване, ревност и др.

Сред практическите критерии за разграничаване от случаи, в които деяние с такава мотивация не е серийно – с условието, че въпросът непременно се преценява с експертна помощ – е конкретният повод (отключващ фактор) и обстановката на извършване, вкл. отношенията на дееца с пострадалия. При серийното престъпление поводът не е просто незначителен на фона на прес-

114

търпната реакция, а нелеп (неадекватен). Деянието сочи на трайна, постоянно присъстваща нагласа, чийто произход не е в провокация на пострадалия или друг конкретен елемент от обстановката, дори деецът да сочи такива обстоятелства – те действат спусъчно (отключват) на престъпната изява на мотива, но са обективно напълно негодни да го създадат и неотносими към неговото съдържание.

В изложените по-долу примери **чести са хипотези на „отклонение на удара“** (*aberratio ictus*) – с извършеното пълнолетният деец 1) си отмъщава за понесени в детството травми, като напада пострадали, носещи характеристики, които по негови субективни впечатления насилникът някога е имал; 2) наказва фантазна жертва, която според него деянието уязвява и която може да е реална или да е събирателен образ на хора, отношенията с които са били източник на страдания, унижения и други вреди за дееца. При същите условия деецът може да напада пострадали, които споделят със самия него признаци те, които според него е имал като жертва. На по-дълбинни нива в мотивацията (може да) стои и стремеж на дееца с деянието да постигне

самоутвърждаване, контрол или удовлетворение на удоволствена потребност (положителна мотивация), но мотивационният механизъм е основно центриран около отрицателни подбуди, свързани с отхвърляне, обругаване, унищожаване, определяне на, ограбване и пр. на отрицателно идентифициран пострадал.

Във всички случаи **поведението на жертвата и отношенията с нея не са относими към зараждането на мотива, а създават условия конкретно лице да бъде разпознато като носител на „спусъчните“ признаци** и това да предизвика престъпната реакция срещу него. Затова в извършените деяния се наблюдава известна обречена автоматичност – умисълът се развива могъщо и внезапно и престъпното поведение изглежда неудържимо.

Поради всичко казано, характерен за серийната престъпност е **прекият условен неопределен умисъл**, който е по-скоро внезапен, отколкото предварителен, но последното зависи от особеностите на ситуацията след идентифициране на жертвата. Ако достъпът до нея е затруднен или твърде рисков или деецът изпитва хищническа наслада от подготовката на престъплението, умисълът се структурира като предварителен. Неговата условност и неопределеност произтичат от силната му зависимост от спусъчните обстоятелства – деецът е в постоянна психична готовност да реагира, но само ако те настъпят (условие) и според начина, по който се проявят (неопределеност)¹⁴.

Всички серии са разгърнати в контекст на по-леки престъпления, чиито динамика участва в механизма на отключване и ескалация на серии

¹⁴ Повече за тези видове умисъл в **Стойнов**, Александър. Наказателно право. Обща част. 2. изд. София: Сиела, 2019, с. 309-312; **Пушкарлова**, Ива. Отвличането в съвкупност с други престъпления: проблеми на квалификацията и индивидуализацията в съдебната практика. – *Год. СУ. Юрид. фак.*, 87, [2020], 2021.

ята. Тези деяния изграждат престъпен (и пенитенциарен) опит и очертават задълбочаваща се асоциалност, процесите в която изграждат и окуражават мотивационния механизъм на серията. Те подготвят изпълнението на серийните прояви и участват в динамиката им, като изпълват времето между тях и/или ги съпровождат.

Тъй като сред тях преобладават кражбите, възниква въпросът за ролята на **користната цел** в серийния механизъм. По правило тя не е типична за серийната престъпност, нито решаваща за относимите престъпни решения. Когато присъства, тя е допълнителен мотиватор, който ускорява формирането на умисъла и преминаването към изпълнение, тъй като допринася деецът да очаква повече ползи от деянието. В структурата на подбудите тя може да видоизмени типичното си съдържание от субективна насоченост към придобиване на имущество към допълваща мотивите за цялостно увреждане и за подчиняване на пострадалия и към снабдяване с трофеи, удължаващи сетив

ната свързаност със станалото.

Ескалацията на сериите се проявява предимно като скъсяване на времето между отделните деяния. Тяхната индивидуална опасност обаче нараства, когато новото престъпление е рецидивно, и почти не се променя, когато цялата серия е изпълнена като съвкупност.

Това поставя остро въпроса за **осмисляне на ролята на наказателната репресия като стимул на ескалацията**, и по-конкретно лишаването от свобода, особено ако е често или продължително. Престоят в структурираната среда на затвора при серийните извършители не благоприятства тяхната социализация, а задълбочава вътрешните конфликти поради изтощаване на капацитета за справяне. Сериата се възобновява взривно след излизане на свобода, като скоростта на рецидива зависи от отключващите фактори. Изследваните индивидуални модели се развиват предимно като рецидивни – ранните прояви са наказани с лишаване от свобода, след изтърпяването на което серията продължава – и това забавя развитието им. Серийният характер на ранните престъпления обаче трудно може да бъде разпознат или да получи окончателно стопиращ съдебен отговор, тъй като извършеното е в рамките на обичайните случаи за съответната квалификация и предполага срочно наказание¹⁵.

Като

¹⁵ Не е изключено в отделни случаи ексцесивността на първото деяние да впечатли съдилищата достатъчно, за да го възприемат за изключително тежко и да наложат безсрочно наказание. Това препятства евентуалния прогрес на серията. Такъв може би е случай, завършил с доживотен затвор без замяна за младеж на едва 20 години и 6 месеца. Деецът обитавал покрайнините на обществената йерархия. Поради травматично детство развил диссоциално личностово разстройство и останал с граничен интелект. Бил осъждан четири пъти за кражби, два от които като непълнолетен. Бил неук въпреки завършеното начално училище, нямал работа, нито желание да има, но утвърдил навици да пие. На 13.12.2005 г., след като „удавил“ получените същия ден социални помощи, влязъл в дома на трудноподвижен и недвиждащ самотно живеещ човек (70 г.) да краде конска амуниция (на стойност

затворници някои извършители са имали формално добро поведение при първите наказания и са били условно предсрочно освобождавани, което може да разколебае изводите за тяхната необратима непоправимост при следващото осъждане.

Казаното обяснява както пиковото струпване в първата половина на 90-те на престъпления, принадлежащи към ескалиращи серии на цели шестима извършители, така и времевото разтягане на някои серии до края на столетието, въпреки че социалната среда вече не благоприятства серийна престъпност.

Всички извършители – мъже, преобладаващо от българската етническа група – са отгледани в среда на постоянно нечовешко насилие, препятствало изграждането на морално съзнание, зрели стратегии за справяне и умения за

емоционално свързване. По тази причина при всички се развило личностово разстройство, при повечето съчетано с интелектуални дефицити и слаба до никаква образованост.

Обща черта е **социалната самотност** – независимо от възможна привидна общителност и вграденост¹⁶ – позволяваща поведенческо отделяне на серията като тайна, строго интимна алтернатива на проявения пред обществото начин на живот, в която субектът е автентичен и освободен от външноналаганите социални ограничения (феномен „Джекил и Хайд“). Особеност на този много характерен за серийната престъпност поведенчески модел е привидната не

съвместимост (контрастност) на несвързаната със серията изява на личността и самата серия. Това се дължи на отцепване и капсулиране на мотивационния механизъм на серията от поведенческите мотиватори, определящи несвърза ни с нея (правомерни или неправомерни) прояви.

Мотивационното и поведенческо отделяне на серията е и причината за нейната изключителна устойчивост. Житейските истории на извършителите показват, че механизмите ѝ 1) не се разграждат от никакво външно въз

30 лв). Старецът се събудил, познал го и опитал да се защити с бравда. Момчето го умъртвило с два удара с нож в шията и множество удари с бравдата, съблякъл тялото, разпорил го от корема до врата, извадил вътрешностите, отсякъл десния крак при глезена и го взел със себе си. След това влязъл с взлом в магазин, от който откраднал вещи за 667 лв., прибрал се и „се наспал много хубаво“. Така и не успял да поясни пред съда какво го накарало да поругае мъртвеца (**Присъда № 31/24.10.2006 г. по н.о.х.д. № 397/2006 г. на ОС-Добрич**). Случаят не е включен сред анализираният тук, тъй като обсъжданият патологичен елемент на еднократно деяние не е сходен с никакви прояви от предходно поведение на дееца и може да се дължи на внезапно проявени психотични процеси при алкохолно опиянение. Съдът е работил с твърде оскъдни данни за дееца и бедна експертиза и не е проявил интерес към миналото на подсъдимия, поради което не може да се изгради информирано предположение, че деянието е първо от възможна серия.¹⁶ Във всички изследвани случаи деецът няма близки хора. В семейните отношения е оттеглен и отчужден до агресивен, наказващ и отхвърлящ. Само двама извършители са правили опит да имат собствено семейство, което се разпаднало бързо, независимо от родени в него деца.

117

действие, включително репресия и обективно значими житейски събития; и 2) се влияят единствено от онези достигащи до субекта външни въздействия, които провокират серийното престъпление.

При всички изследвани извършители **отбиването на военна служба** е мощен отключващ фактор. Събитието явно вкрязва адаптационните ресурси и вероятно актуализира значими детски травми във възраст, в която младата пълнолетна личност се сблъсква с предизвикателствата на самостоятелния живот и неговите отговорности. В този смисъл казармата има криминогенно влияние, подобно на лишаването от свобода – и при двете не е възможна

степената на социална оттеглелност, в която деецът функционира удобно, като са налице обективни препятствия пред желаното престъпно поведение (вкл. недостиг на отключващи фактори).

В почти всички случаи **алкохолизмът е значимо криминогенно обстоятелство** – той е в основата на мащабно родителско насилие над дееца в детството му и/или е сред обстоятелствата, отключващи престъпното поведение на самия деец, при когото алкохолната употреба е компенсаторен механизъм за притъпяване на вътрешни конфликти¹⁷.

Всички изследвани лица са непреодолимо несамокритични, а наказателната репресия посрещат с безразличие, самосъжаление или отричане.

¹⁷ Влиянието на системната алкохолна употреба и алкохолната зависимост върху престъпното поведение продължава да не е задълбочено разработено в правната наука поради недостиг на изследвания, свързващи правното знание с актуални открития на биохимията, медицината, психиатрията и психологията. Така например, чуждестранни изследвания в тези науки през последните 20 години (вж. библиографията) показват, че дори нередовният алкохолен прием в малки количества драстично и рязко задълбочава, а не потиска симптоматиката на депресията и така обуславя прогресиращи поведенчески отклонения с нарастване на агресивността. Това се дължи на химични реакции в мозъка, които не са висят от волята и личностови особености на субекта. Хроничната депресия е характерна за всички изследвани тук случаи. От тази гледна точка ексцесивните елементи от изпълнителския механизъм на сериите подлежат на интерпретиране като прояви на усилие за преодоляване на депресивния разпад чрез освобождаване на афекти, набавяне на положителни емоции, възстановяване на контрола и изграждане на чувство за защитеност. Де пресивният терен добре обяснява постоянния характер на серийната мотивация, криминогенното влияние на казармата и затвора, както и спусъчния механизъм на отключващите фактори (рязко задействане на потиснати травматични спомени, създаващо непреодолима потребност от облекчаване чрез престъпно поведение). Сама по себе си депресията сериозно уврежда поведенческите задръжки и самокритичността и може да обуслови ескалация на престъпна изява на основата на личностова деградация. Съчетана с личностово разстройство и социална изолираност тя създава тежък ресурсен дефицит и неспособност за личностова промяна. Това добре обяснява корекционната резистентност на извършителите и убедеността им, че поведението им се дължи на външни обстоятелства, срещу които са безсилни и безразлични. Казаното има отношение не само към серийната престъпност и насочва към голямото значение на публичните политики в подкрепа на психичното здраве за превенцията на престъпността.

118

При никой не протича поправителен процес в хода на изтърпяване на наказанието.

В тази връзка са необходими някои терминологични и методологични уточнения. **Поправителен (корекционно-възпитателен)** е фактическият процес на трайна промяна на поведението на осъдения в резултат на изтърпяване на наказанието, при който нагласи и стратегии, определящи избор на съставомерно поведение, постепенно отпадат и се заместват от

нагласи и стратегии, определящи несъставомерно поведение¹⁸.

Поправителният процес е успешен и завършил, ако рискът от рецидив е преодолян, т.е. вероятността осъденият да извърши ново престъпление не надхвърля обичайната за неосъжданите граждани при сравними условия.

Поправянето е строго индивидуално, поради което е трудно и спекулативно да се идентифицират общовалидни показатели и проявни форми. Негов основен фактор е **личният поправителен ресурс** на осъдения, разбираан като единството на устойчивите и динамичните биопсихосоциални личностови характеристики, вкл. опыта на осъдения, които му позволяват да развива и прилага адаптивни (съобразени със закона) поведенчески стратегии за разрешаване на трудни житейски ситуации¹⁹.

¹⁸ Като реакция на осъдения към наказанието поправителният процес трябва да се различава от корекционното въздействие *върху осъдения* като държавна дейност, насочена към отключване, стимулиране и управление на поправянето. Корекционното въздействие е целенасочено, едностранно, принудително и външноналожено и представлява елемент от наказателното изпълнение, поради което може да се осъществява само във времеви те граници на наказателноизпълнителното правоотношение. Поправителният процес не зависи от такива ограничения и е относим към цялостната реакция на извършителя към правните, социалните и житейските последици от престъпната му дейност, включително извън изпълнението на самото наказание.

¹⁹ Ресурсът е променлива величина, за чието наличие и структура се съди по т.нар. динамични зони на риска от рецидив и по риска от вреди, проследявани чрез система та за оценка на правонарушителя OASys, прилагана в българските затвори след 2002 г. Тези зони представляват области на личностови потребности, промяната в които зависи от личната мотивация, усилия и възможности на осъдения. Те са: отношение към право нарушението; семейни/брачни и други взаимоотношения; обучение и образование; начин на живот и обкръжение; злоупотреба с алкохол; злоупотреба с наркотици; емоционални/психолгични фактори; Личностно поведение, умение за общуване; начин и умения за мислене, нагласи; отношение към труда. Класически статични зони, които не се влияят от поведението на дееца, са: настоящо правонарушение; криминално минало; жилищно устройване; годност за работа. Оценката на рецидивния риск получава обобщен цифров израз по скала до 120 т., по която рискът под 40 т. е нисък, до 79 т. е среден и над 80 т. е висок. Поправянето се счита завършило при отстраняване на дефицитите в динамичните зони, а рискът от рецидив – преодолян при нива под 20 т., макар и с известна условност. Рискът от вреди е самостоятелна категория, относима към вероятността от агресив но поведение срещу даден вид потенциално застрашен пострадал – конкретен човек или

Извършителите на серийни престъпления обаче са сравними по от съствието на поправяне.

Характерен за тях е **поправителен застой (стагнация)**, при който **поправяне никога не е започвало поради ресурсна недостатъчност или корекционна резистентност**. Най-често се наблюдава комбинация от двата фактора. **Ресурсният дефицит** обуславя слаба и безлична поведенческа и лич

ностова динамика, бедно и еднообразно поведение, без усилия и мотивация за промяна и избягване на дейности, които предполагат развитие или изява на личността с нейната етика и навици. Дисциплинарното поведение е неутрално до умерено лошо. **Корекционната неподатливост** е свързана с влагане на ресурсите в съпротива срещу поправителни въздействия, обективирани в бунт срещу осъждането, отхвърляне на ограничения и разнообразни, упорити, често извънредно изобретателни нарушения и заобикаляне на правилата, които затворникът отрича или интерпретира от позицията на дълбоко асоциална свръхсубективна логика. Резистентността може да разкрива поведенческа динамика, но не очертава корекционен напредък.

Значително по-рядка за общата затворническа популация е хипотезата на **поправителен регрес**, свързана със загуба на ресурси и на контрол върху поведението. Ако поправяне изобщо не е протичало, настъпва срив под нивата, очертани към началото на наказанието. Показателите на риска от рецидив остават високи или растат. В групата на серийните извършители обаче хипотезата е по-скоро обичайна.

4. Анализ на случаите и на съдебните подходи при определяне на наказанието

Случаите ще бъдат представени в хронологичната последователност, в която сериите са прекъснати с влизане в сила на присъда, с която е наложено безсрочно наказание – смъртно в 5 случая, останало неизпълнено поради мораториума и впоследствие заменено с доживотен затвор без замяна чрез помилване (Указ № 4/25.01.1999 г. на вицепрезидента), доживотен затвор без замяна в два случая и доживотен затвор също в два случая.

4.1. Първи от групата е последният осъден на смърт преди мораториума. Бил шофьор с гимназиално образование от гр. Гулянци, Плевенска област. Изпълнявал добросъвестно служебните си задължения, когато не бил в затвора. Престъпленията започнали след влизане в казармата с изнасилване и кражба, за които бил осъден на 6 години и 6 месеца лишаване от свобода. Условно предсрочно освободен на 2.09.1980 г. с остатък почти година, чове

хора; социална група, обусловена от даден признак; непосредственото обкръжение на затворника; обществото като цяло.

кът се заел с разнородни престъпления до 1986 г. Най-тежкото от тях било продължавано изнасилване на 13-годишно полово незряло девойче, живеещо в съседство с майка си и нетрудоспособните си баба и дядо, в чийто дом дее

цът влизал тайно нощем през месеците март и април 1984 г. Всяко следващо посегателство било окужано от мълчанието на уплашеното момиче, въпреки болезнените за него преживявания, поради което цялото престъпление останало за дълго неразкрито. Съдът го квалифицирал като продължаван опит, тъй като деецът не успял да осъществи пълно физиологично проникване при никое от деянията. Междувременно бил трикратно осъден за кражби и хулиганство с постепенно увеличаващи се наказания, последното от които изтърпял на 14.03.1989 г.

На 17.07.1989 г. извършил престъпленията, за които получил смъртно наказание – садистично убийство (душене, последвано от прерязване на гърлата и чупене на черепите с ритане) на 8-годишно момченце и на 10 и 12-годиш ни момичета. Познавал децата от голямо и гостоприемно празнуване на Гер гьовден, на което присъствал. Примамил ги с обещанието да ловят гъски при язовира. Решението за убийството взел, след като изнасилил най-голямото и дочул другарчетата му да си споделят, че ще разкажат на близките си и те ще го заколят. И трите били сирачета, отглеждани с много обич от фактически осиновители от род, който се славел като задружен и отмъстителен. След като заровил телата, се укривал в граничната зона до август, когато бил заловен (с помощта и на армията) при опит незаконно да премине границата и направил пълни самопризнания. Тогава бил на 32 години. Бил обвинен за още три изна силвания, но те пропаднали пред съда като недоказани.

Индивидуализацията следва най-добрите правосъдни практики, изградени върху стандарт на цялостно системно оценяване на престъпната дейност и личността на извършителя с оглед установяване на тяхната опасност и определяне на постижимите цели на наказанието. Смъртното наказание било определено за убийството, чиято изключителна опасност по смисъла на чл. 38, ал. 1 НК съдът обосновал с проявените при изпълнението му признаци и **мотивационните връзки с предходните сексуални прояви**, както и **след сравнение с обичайните случаи** на същата квалификация. Жестокостта е съобразена като характеристика на дееца независимо от деянията. Високата му лична опасност е изведена от неповлияността от наложените в минало то наказания, постоянството в сексуалните посегателства и характеристични данни – дисхармонична, незряла и примитивна личност, със слаба социална вградимост, „негативно отношение към света и хората“, склонност към омаловажаване на правила и взривно отреагиране при „ниски възможности за социално справяне“. Съдът извел непоправимостта – втората предпоставка на смъртното наказание – от генезиса на престъпната мотивация в чувството за неудовлетворение, негодувание, мнителност и отрицателно отношение към

околните, подклаждани от убеждението на дееца, че обременената му съдимост – плод на несправедлив закон и правосъдие – го опозорява²⁰. През следващите над 30 години затворът ще потвърждава тази оценка. По правителен процес не тече при непокатимо самочувствие на осъдения на онеправдан и всевъзможни стратегии да се освободи от наказанието. Рискът от рецидив е закован на 70-71 т. при постоянно висок риск от вреди – обусловен от опасения за бягство, за излизане от контрол и нарушения и от висока опасност за обществото. Осъденият е „вътрешно противоречива личност, от която може да се очаква всичко“ – мнителен, прикрит, способен умело да имитира общителност, егоцентричен, вътрешно неудовлетворен и претенциозен; болезнено чувствителен и раним; озлобен, че околните не се интересуват достатъчно от него; злопамятен и враждебен; постоянно дезадаптивен; не предсказуем, импулсивен, неуравновесен и некомформен. „Няма изгледи за положителна корекция“. „Категорично се отчитат психологични и характерологични установки за осъществяване на безсмислено жестоки, незапланирани дисфорични форми на сексуални престъпления“²¹. В стратегиите за решаване на проблемите разчита на минал опит, липсва всякакво осъзнаване на тежестта на извършеното.

4.2. Приблизително по времето, в което този деец бил осъден, със смъртно наказание приключила престъпната кариера на мъж, отраснал под физическото и емоционално насилие на баща-алкохолик. Като дете бягал от непоносимата обстановка вкъщи, за дълги периоди бил гледан от баба си и дядо си, двукратно повтарял V клас и прекарал 3 години в интернат, където завършил средно-специално образование и придобил квалификация за стругар. Там търпял и сексуално насилие. Развил асоциално личностово разстройство, изявено в емоционална незрялост и непълноценно психосоциално адаптиране, заради което лесно преминавал към престъпления при алкохолен прием. Престъпленията започнали около пълнолетието му с хулиганство, незаконно проникване в чужд дом и отнемане на автомобил. Последвало бягство от затвора и от казармата. Серията е отключена след отбиване на военната служба – бил осъден за изнасилване на 12 години лишаване от свобода през 1973 г. Едва освободен, извършил ново, по-тежко изнасилване, за което бил осъден през 1982 г. на 14 години²². Излязъл от затвора на 19.01.1990 г. и на 6.06.1990 г. в Габрово изнасилвил и убил 13-годишно девойче и умъртвил съпругеската

²⁰ Присъда по н.о.х.д. № 33/1990 г. на ОС-Плевен.

²¹ Данни от проведените атестации от затворническото досие, справки от затвора по повод молби за помилване и различни искания, отправени към съдебната власт. ²² По-кратките срокове на реалния престой в сравнение с абсолютната продължителност на наказанията се дължи на приспадането на работни дни.

двойка очевидци, на които бил на гости по покана на съпругата²³. На домакините гостувало и детето. Тримата възрастни пили много. Съпругът изпаднал в тежко опиянение и бил лесно обезвреден при опита му да се противопостави на изнасилването. По това време съпругата бил излязла и се намесила в за щита на момичето едва в края на съвкуплението. Детето е убито с 41 удара с джобно ножче, а съпружеската двойка – съответно с 37 и с 69 удара. Деецът е задържан при пресичане по невнимание на румънската граница, докато се укривал. Тогава бил на 38 години.

Присъдата, с която е осъден, не споделя достойнствата на решенията от предходния случай и е сред ранните примери за незадълбочен подход към изключителната престъпност, навлязъл в правосъдието след мораториума. Смъртното наказание е оскъдно мотивирано просто с превес на отегчаващи обстоятелства – множество на жертвите, малолетие на едната (обстоятелството е съставомерно), бавно умъртвяване, кратък период след изтърпяване на наказание за предходно престъпление, многобройни минали осъждания, алкохолно опиянение по време на извършването, предизвиканото вълнение сред обществеността. Специалните предпоставки на наказанието по чл. 38, ал. 1 – стореното да е изключително тежко и деецът да е непоправим – не са обсъдени, нито дори декларирани. Подходът на съда следва без особена старателност утвърдени стандарти за индивидуализация на количествено наказание в обичайни случаи, а не на изключителното безсрочно наказание, и съдържа значими пропуски при изясняването на структурата на индивидуализиращите признаци. Основният сред тях е пълното пренебрегване на единството на мотивационния и изпълнителския механизъм на сексуално мотивираните престъпления от серията, на неговия произход в тежки ранни травми и очертаната ескалация с преминаване към престъпления против живота. В затвора, в който към 2021 г. 70-годишният затворник ще е прекарал 56 години от живота си, психиатричното здраве се влошило. Вече над 30 години той изтърпява наказанието си изоставен от всички и обсебен от идеята за вечен двигател. Рискът от рецидив е спаднал от много висок (88 т.) до горните нива на средния (67 т.) на основата на ресурсно изчерпване, обусловило примирено и предвидимо поведение в структурирана среда.

4.3. Следващият особено типичен сериен извършител бил отгледан във врачанското село Хайредин като най-голямото от три деца при потресаващо родителско равнодушие и насилие от алкохолизирания баща. По-малкият му брат е осъждан за сходни по структура множество престъпления, но с по ниска опасност²⁴. Сестрата относително рано създава семейство и с времето

²³ Присъда № 14/17.06.1991 г. по н.о.х.д. № 90/1990 г. на ОС-Габрово. ²⁴ По-малкият брат е обществено известен с друга фамилия и ползва видоизменено бащино име.

институциите, с които братята ѝ влизат в досег (прокуратура, съдилища и затвори), постепенно изгубват осведоменост за нея като дете от семейството. Първото си убийство младежът извършил през 1986 г., когато бил едва на 14 години. След изтърпяване на половината от двегодишното си наказание бил помилван. Почти 2 години по-късно – през 1989 г. – бил осъден отново на 2 години лишаване от свобода за изнасилване и кражба. Навършил пълно летие в поправителния дом и през 1991 г. бил наказан с 8 месеца лишаване от свобода за бягство от Врачанския затвор. Междувременно успял с дълбоко нежелание да завърши 7 клас, като останал отчайващо неграмотен. Професия нямал.

В деня на освобождаването си през юни 1993 г. пренощувал у бивш съзатворник и алкохолик, живеещ в мизерни условия със 7-годишната си дъщеря (изоставена от майка си), която държал недохранена и занемарена и от месеци насилвал сексуално всекидневно. Вечерта, след като бащата изнасилал и блудствал с нея, гостът извършвал продължително време същия вид деяния въпреки съпротивата ѝ, молбите, признаците на силна болка и страдание и видимите телесни увреждания.

Престъпната дейност временно прекъснала поради влизане на дееца в казармата, където бил често наказван за недисциплинираност. Вечерта на

по-малкия напредва по-бавно и е с относително по-ниска степен на обществена опасност, доколкото към момента не е установено посегателство срещу живота. Братът започнал престъпната си кариера през 1992 г. на 19-годишна възраст с кражби, наказанията за които изтърпявал между отделните деяния. През 2009 г. преминал към насилствени и сексуални престъпления. Първото било блудство с 5-годишната племенница на жената, от която ча

кал второто си дете и която го заварила по време на престъплението. Тя и майка ѝ съобщили за него на властите. Вечерта на ромската Нова 2010 година извършил в съучастие грабеж от дома на 92-годишна самотна жена, на която нанесъл жесток побой. През септември 2010 г. изнасилал 76-годишна самотна жена, на която станалото причинило посттравма тично стресово разстройство с трайна личностова промяна, и нанесъл множество повреди на дома ѝ при търсенето на ценности. Пред съда направил пълни самопризнания. За тези три престъпления, всичките извършени след употреба на алкохол, през 2012 г. РС-Козло дуй му наложил 13 години и 4 месеца лишаване от свобода. Изтърпява наказанието си заедно с брат си. Според затвора възможностите му за ресоциализация са минимални. Описван като примитивна личност, прагматичен и манипулативен, с утвърдени криминални нагласи и навици, слабо социализиран, с повърхностни трудови навици и нисък интелигентност. Съдът го характеризира като личност без морални задръжки, с „ценностна система, различна от общоприетата, в която животинският нагон пореодолява разума“. Мотивите за индивидуализация на наказанието за изнасилването съответстват на мотиви за изключителното наказание, но

такова не е предвидено за този вид посегателства (**Присъда № 218/08.09.2011 г. по н.о.х.д. № 142/2011 г. на РС-Козлодуй**). Нито една от присъдите не излага факти относно психичния статус на подсъдимия, нито коментира заключения на вещи лица в тази посока.

124

15.01.1994 г. по време на двудневен домашен отпуск изнасилил и задушил 83-годишна старица в дома ѝ, след като пил.

Посегателствата били предмет на два процеса, като всяка съвкупност получила най-тежкото възможно наказание – 15 години лишаване от свобода за престъпленията срещу детето от Козлодуйския РС²⁵ и смъртно наказание за извършеното срещу старицата, наложено като общо най-тежко от Плевенския военен съд²⁶. И пред двата деецът отричал да е посягал на момичето и да помни извършеното срещу старицата, за което твърдял, че бил подбуден от съпруга на сестра си, при която бил отседнал.

Съдилищата провели самостоятелен анализ на личността му и извели ко рекционна резистентност от различни факти. Съдът в Козлодуй намерил за „малко вероятно постигане на целите по чл. 36“, въпреки „незрялата възраст“ на подсъдимия, който „нееднократно е получавал шанс да преосмисли и пре установи противоправното си поведение“, а вместо това то ескалира в „аб сурдни, противоестествени и мерзки“ деяния към невръстна жертва, с тежки последици за последващото ѝ развитие и причинени необратими психични и физически травми. Съдът изложил данни за обществена реакция на нетърпимост и неверие при разкриване на престъплението.

Плевенският съд намерил убийството на старицата за изключително тежко. Непоправимостта на дееца мотивирал с пълната неефективност на пре ходните наказания, лошите характеристични данни (вкл. нарушенията като военнослужещ и неполагането на труд като граждански), проявените упоритост и дързост. Този съд не обсъждал изобщо възрастта, но установил „лека оли гофрения с асоциални прояви“ като смекчаващо обстоятелство и я свързал с отглеждането в „неблагоприятна семейна и социална среда“. Отражението на психичното състояние върху характера на дееца обаче преценил като отег чаващо – според него то обусловило изразена егоцентричност, пренебрежително отношение към установените норми, неспособност за изживяване на вина и за извличане на поуки от наложените наказания, неправилно изградени критерии за етика и трудна социална вградимост.

Четвърт век след началото на наказанието профилът, очертан в затворните астетации, е влошен спрямо установения от вещите лица по време на процеса. Наближаващият 50-те си години затворник е описван като егоцентричен, примитивен, емоционално и социално незрял, неадаптивен в социална среда, с импулсивно и рисково поведение. Липсва социално приемлива ценностна

²⁵ Присъда № 63/20.11.1996 г. по н.о.х.д. № 20/1996 г. на РС-Козлодуй. Бащата на

момиченцето е осъден на 20 години лишаване от свобода. Престъпленията били разкрити по сигнал на бабата на съседско дете, с което пострадалото споделило неволите си и на която отнело време да допусне вероятната истинност на чуто от внучето.²⁶ **Присъда № 206/17.10.1996 г. по н.о.х.д. № 206/1994 г. и н.о.х.д. № 20/1996 г. на ВС-Плевен.**

125

система. Пренебрегва обичайните норми на поведение, не е способен да изпитва вина, не се учи от минал опит. Напълно несамокритичен, външнообвинителен, самосъжалителен и самооправдателен. Не приема да бъде ограничен, отказва да промени начина си на живот, вкл. да се образова. На 17-ата година е преместен в общи помещения, но е отхвърлен от затворническата общност. Според затвора е налице „устойчиво изграден агресивен престъпен модел“, чийто произход е свързан с преживяното в детството насилие от бащата. Рискът от рецидив расте от начални 90 т. на 99 т.

4.4. Докато този извършител отбивал военната си служба, 20-годишен младеж бил осъден на смърт за рецидивна съвкупност от взломна кражба на телевизор за 400 лева от местното училище и два грабежа за общо 622 лева, извършени нощем от домовете на възрастни жени, които убил садистично с побой, душене, ритници и наранявания с нож и брадва. Това станало месеци след уволнението му от казармата, които прекарал в родното си ловешко село при майка си в пиянски запои и безделие. И трите престъпления извършил през октомври, като между двата грабежа изтекли едва 10 дни (20 и 31.10.1991 г.). И при двата бил пиян от изгрев. При втория, по време на който си светел със запален некролог заради режим на тока, запалил тялото със свещта, с която убитата си светела, и предизвикал пожар, потушен с усилия от съседи. Предсъда твърдял, че тогава с него бил фантомен приятел „Зъмката“. Особено характерен ексцесивен елемент на серията е избождането на очите на жертвите при умъртвяването, като при първата нараняванията били приживе и прониквали до костите.

Едвам бил завършил начално училище. Професия нямал и не бил работил никога. От непълнолетен се заредили осъждания за кражби, превърнали целия му живот в „низ от антисоциални постъпки“²⁷. Диагнозата антисоциално личностово разстройство с лека умствена изостаналост не разколебала съда, тъй като деецът „много добре разбирал какво върши“. В последната си дума молил да не бъде осъждан на смърт, но съдът го определил като „особено опасна личност“, на която предвид лошите характеристични данни, паразитния начин на живот, садистичните наклонности и пълната липса на раскаяние не следва да бъде позволено да върши нови престъпления.

Смъртното наказание е мотивирано накратко и общо за двата грабежа с теза за превес на отегчаващите обстоятелства – краткото време между про явите, вложения садизъм, причинените непосилни болки и страдания, без

защитността на пострадалите, упоритата престъпна воля, посткриминалните действия, предизвикания „страх и стрес“ в селата от района. Младата възраст, която е на границата на забраната за осъждане на смърт по чл. 38, ал. 2 НК, дори не е спомената. Липсва извод за непоправимост на подсъдимия, както и

²⁷ Присъда № 22/17.09.1993 г. по н.о.х.д. № 60/1993 г. на ОС-Ловеч.

126

за изключителност на който и да е от грабежите. И в този случай съдът пропуснал да установи връзките между отделните престъпления, обединяващи ги в елементи от устойчив престъпен модел, като изцяло пропуснал анализа на мотивацията.

4.5. Следващият случай се отнася до 45-годишен тракторист, който на 6/7.02.1995 г. в родното си село Суворово (Варна) изнасилвал в продължение на часове 70-годишната си майка, две седмици по-късно (20.02.1995 г.) изнасилил и убил 88-годишната майка на свой приятел, в чийто дом останал да ношува, и на 9.03.1995 г. опитал да изнасили самотно живееща случай на 63-годишна жена, която забелязал, докато се укривал заради предходните престъпления. Престъпната дейност се отприщила само 3 месеца след изтърпяване на 10 години за изнасилване на старица, наложени през 1988 г. Преди тях, през 1985 г., когато бил 32-годишен, бил осъден на други 5 години, пак за такова престъпление²⁸.

За да го осъди на смърт, съдът се позовал на изградените престъпни навици, упоритост и хладнокръвие при извършване на престъпленията, тяхната интензивност и **идентичен механизъм**, резистентността на дееца към телна репресия и паразитния начин на живот (алкохолизъм и безделие). Едва в затвора обаче е установена дълбочината на патологичния начин на отглеждане му. След като майката, която имала тежко промискуитетно поведение и не проявявала никаква загриженост към децата си, отхвърлила всичките, от 7-годишна възраст деецът растял по интернати като емоционално нестабилен алкохолик, със слабо интелектуално развитие и дълбоки вътрешни противоречия. С мъка завършил основното училище. В затвора упорито твърдял, че в периода на полово съзряване бил сексуално насилван от майка си. Отношенията със семейството прекъсват окончателно към 15-тата година от изтърпяването. Поради прекаран тежък инсулт през 19-тата година (60-годишен) поправителното въздействие спира и преминава изцяло в здравни грижи. Приспособен към затворническите условия, без признаци на поправяне.

4.6. С една от първите присъди след отмяната на смъртното наказание бил наложен доживотен затвор без замяна за две убийства, извършени през 1992 г. и 1998 г., при първото от които деецът бил 18-годишен ученик в XI клас в

езиковата гимназия във Велико Търново²⁹.

На 8.12.1992 г. убил 9-годишно съседско дете – добродушно и доверчиво, с което бил в приятелски отношения и му помагал с уроците. Когато дни по-рано си правили снимки, на дееца му хрумнало да го отвлече и да поиска откуп от родителите, с който да си набави средства за сделка с цигари. Завел мом

²⁸ Присъда № 23/28.02.1996 г. по н.о.х.д. № 377/1995 г. на ОС-Бургас. ²⁹ Присъда № 54/22.06.1999 г. по н.о.х.д. № 100/1999 г. на ОС-Велико Търново.

127

чето в изоставената къща на дядо си и докато то си играело, го убил с удари в тила с бухалка с шипове и хвърлил тялото му в пресъхнал кладенец. Поискал откуп от съкрушените родители, които известно време смятали сина си за жив, за да им каже къде е – за тази измама бил осъден условно на 1 година лишаване от свобода с 3-годишен изпитателен срок, преди да бъде разкрито авторството на убийството. В изпитателния срок рецидивирал с кражба, за която през 1993 г. бил наказан с 1 година лишаване от свобода. От изтърпяването му бил условно предсрочно освободен. Последвало влизане в казармата, където деецът се запознал със следващия пострадад. На 25.07.1998 г., когато този младеж бил на 22 години, а деецът – на 24, го убил с удари с чук, за да му вземе парите (близо 300 000 лева), които носел, за да си купи кола. Деецът го подлъгал, че отиват да огледат предложен за продажба автомобил. Отново изоставил тялото в кладенец.

По време на процеса изложил по четири различни версии за всяко деяние, търсейки да прехвърли отговорността към убитите. На 15.01.2000 г. в следствения арест нападнал служител, когото наранил със саморъчно направен нож, укрит в парче хляб.

Експертизата установила личностово разстройство с интелектуални дефицити и отклонения в сексуалното поведение, обуславящи примитивна некрофилна мотивация – зародила се след кончината на дядо му и свързана с наслада и удоволствие при и след умъртвяването – наред с користната и доминираща над нея. Бил отгледан в тревожна несигурност, напрежение и неудовлетвореност, без емоционална връзка с майка си, при силна ревност към по-голямата си сестра и пълно отсъствие на адекватен мъжки модел. Това обусловило дисхармония и дълбоко незрели неустойчиви емоции, често комбинирани с „импулси на враждебност и агресивно-сексуализирано желание“.

Индивидуализацията е извършена изолирано за всяко деяние без анализ на връзките между тях. За първото убийство Великотърновският окръжен съд наложил 20 години лишаване от свобода поради възрастовото ограничение пред по-тежко наказание и доживотен затвор без замяна за второто. И двете убийства обявил за изключително тежки, приемайки това за очевидно,

поради което не изложил съображения. Безсрочното наказание е обосновано с лошите характеристични данни, миналата съдимост и заключението на вещите лица, че подсъдимият, чиято деформация е „трайна и не подлежи на съществена корекция в медицински план“, е „социално невградим“. Непоправимостта не е изрично обоснована, като съдът явно смесил експертното заключение, че *личностовите отклонения* на подсъдимия не подлежат на лечение, с правния извод, че неговото *поведение* не подлежи на промяна.

През 19-тата година от наказанието корекционният процес при този осъден все още не е започнал, а рисковете от рецидив (83 т.) и от вреди са постоянно високи. Атестаците разкриват незрял, самовглъбен, самоизключващ се

128

от действителността, еднопосочно мислещ и крайно нарцистичен човек, който при докачане на честолюбието отговаря с агресивна жестокост. Обидчив, мнителен, подозрителен и първосигнален. Ценностната система е овладяна от егоцентрични интереси. Липсват способности за емоционално съпреживяване, макар понякога да е емпатичен към майка си, леля си и приятелката си. Не се поддава на внушения. Не умее да предвижда последиците от поведението си, поради което е недооценен и неспособен на адекватно и компромисно отреагиране. Наблюдателен, паметлив, упорит в преследване на целите си и склонен към потайно планиране, което го прави непредвидим. В първите години се утвърдил като неформален силов лидер с нагласи за незаконосъобразен начин на живот. Чрез измами и лихварство държи в подчинение част от затворниците. Не е награждаван. Некритичен и външнообвинителен към извършеното, отговорността за което не осъзнава. Не понася критика и се озлобява при фрустрация, но в контролираната среда на затвора се владее³⁰.

4.7. Приблизително по същото време завършила серия от две еднотипни съвкупности от изнасилване и убийство на случайно срещнати непълнолетни девойки, извършени в Поморие на 14.12.1997 г. и на 24.04.1998 г. от 21-годишен зидар, баща на малко дете, за всяка от които в отделни производства му бил наложен доживотен затвор от Бургаския окръжен съд³¹.

И двете нападения деецът извършил вечер на връщане от питейно заведе ние след употреба на алкохол. Първата пострадала била 14-годишно момиче, което се прибиращо от среща с приятелки, а втората – 17-годишна девойка, която преминала покрай спирката, на която деецът чакал градски транспорт. И двете били завлечени на безлюдно място, след като при нападението една та загубила съзнание, а другата била омаломощена от задушаване. Първата деецът умъртвил, като я изритал в морето – смъртта настъпила от удавяне,

но при падането по скалите бил разтрошен черепът и получени други наранявания. Втората жертва задушил при опит да остане незабелязан от случайно минаващ наблизо човек. Задържал сребърен медальон и шишенце парфюм от чантата ѝ. Около 3 месеца по-късно бил осъден условно за две кражби на 1 година и 3 месеца лишаване от свобода с 3-годишен изпитателен срок. Признал се за виновен в извършеното срещу втората жертва, което било разкрито първо. След осъждането си за него съобщил на затвора за посегателствата над първата пострадала. Във всички производства молел съда за снизхождение.

Извършителят бил отгледан в неблагополучно семейство с шест деца, в което нетърпимото агресивно пиянство на бащата разделило родителите, ко

³⁰ Данни от затворническото досие и преписка по молба за помилване № 94-03-138/21.03.2017 г. ³¹ Присъда № 9/4.11.1998 г. по н.о.х.д. № 256/1998 г. на ОС-Бургас и Присъда № 73/8.05.2007 г. по н.о.х.д. № 62/2007 г. на ОС-Бургас.

129

гато бил 6-годишен. Според вещите лица преживял станалото като отхвърляне на мъжкия модел от страна на семейството. Успял някак да завърши VII клас, но останал примитивен, с интелектуални, образователни и културни дефицити, неразвити умения за съпреживяване, емоционална неуравновесеност, напрегнатост и неудовлетвореност. Ценностната система е оценена като деструктивно-нигилистична и егоцентрично ориентирана, а самооценката – занижена и дисбалансирана. Поведението според вещите лица е ситуативно. При престъпленията следвал асоциални и некомформни нагласи. Потисканата агресивност обуславяла изблици на невъздържаност, гневни афекти, жестокост, риск и авантюризм. Присъща за децеца била социална незрялост, проявявана в доминантност и враждебност срещу по-слабите и подчиняемост към по-силните, с нагласи за себеоневиняване. Изградено било влечение към алкохола, чиято употреба отключвала описаните дефицити, премахвала задръжките и освобождавала половия нагон.

Подходът при индивидуализацията и в двата процеса бил еднакъв. Сведен до неподредено и невероятно оскъдно изреждане на факти и наблюдения с неясна относимост и пренебрегване на чл. 38а, ал. 1 НК, той е годен да обоснове най-много лишаване от свобода около средния размер. Вместо за изключителна (чл. 38а, ал. 1), опасността на убийствата е обявена просто за „висока“ с оглед възрастта на пострадалите и 1) липсата на провокация и разпространеността на убийствата в страната (вярване, което се опровергава от официалната статистика за периода)³²; и 2) липсата на „логично обяснение“³³ за отнемането на живота на 14-годишното дете и струпването на квалификации за безпомощност на жертвата, жестокост на децеца, мъчителност на начина и целта за прикриване на извършеното изнасилване.

Личната опасност на дееца била оценена като „относително висока“ при второто убийство и изведена хаотично от „самопризнанията му, не оспорва фактическата обстановка, необремененото му съдебно минало, системната му употреба на алкохол, липсата на морално-волеви задръжки“³⁴. За първото убийство съдът изобщо не изложил размисли по въпроса. Извън внимание останали: индивидуалните особености и сходствата в мотивационния и изпълнителския механизъм на деянията, вкл. внезапното хищническо отрицване на умисла за изнасилване и ескалацията му в умисел за убийство, структурата на целите, признаците на обстановката, особености на пострадалите извън възрастта, отношението към извършеното, посткриминалното поведение и пр. По делото за първото убийство има данни за сходни, но неуспешни напа

³² Присъда № 9/4.11.1998 г. по н.о.х.д. № 256/1998 г. на ОС-Бургас. ³³ Присъда № 73/8.05.2007 г. по н.о.х.д. № 62/2007 г. на ОС-Бургас. ³⁴ Присъда № 9/4.11.1998 г. по н.о.х.д. № 256/1998 г. на ОС-Бургас.

130

дения на дееца над други жени, които съдът изложил като доказани обстоятелства, но не обсъдил³⁵.

4.8. През 2010 г. окончателно е осъден на доживотен затвор без замяна 39-годишен извършител на сексуални убийства³⁶.

След като родителите му се развели 9 месеца след раждането му, го оставили на родителите на баща му. Майка му се омъжила повторно и до 16-тата си година я виждал рядко. Бащата се споминал от алкохолизъм, когато синът бил на 24 години, а на следващата година починали бабата и дядото. Поради липса на родителска грижа момчето бягало от училище и повтаряло V клас. Работило на стрелбище до влизане в казармата.

През 1986 г., непосредствено преди пълнолетието си бил осъден за кражби. Като военнослужещ на 1.07.1992 г. отнел автомобил. На свобода карал незаконно такси, за което получил 11 административни наказания. Посрещал ги с безразличие.

Три години след кончината на баба си и дядо си, на 1.08.1996 г. извършил първото си изнасилване, а второто – два месеца след изтърпяване на наказанието за първото, на 22.05.2000 г. При второто отвел с таксито си 21-годишна студентка, която познавал от свижданията ѝ с братовчед ѝ в затвора, в землището на варненско село, където я изнасилил и удушил с кабел. На 20.02.2004 г. така постъпил край друго варненско село с друга позната 21-годишна студентка, която подмамил с предложение да я откара в родния ѝ град. Тялото било намерено едва на 28.07.2005 г., когато завел при него разслед

ващите. Междувременно бил обвиняван за подобни изнасилвания на млади жени, но производствата били прекратявани.

Подсъдимият страдал от диссоциално разстройство с шизоидни черти, обуславящи непредсказуемост, влияния на обърканост и страхове, емоционална резистентност и амбивалентно отношение към жените, както и афектно натрупване. Възпроизвеждайки обобщения диагностичен профил на разстройството, съгласно Международната класификация на болестите, вещите лица разказали на съда, че такива личности „се отличават най-вече с емоционална студенина, примитивен егоизъм и удивително отсъствие на годност за емоционално вживяване“, поради което те са „често автори на престъпления

³⁵ **Присъда № 73/8.05.2007 г. по н.о.х.д. № 62/2007 г. на ОС-Бургас.** Съдът съобщил още, че при извършване на деянието законът не предвиждал доживотен затвор без замяна – а смъртно наказание – но не споделил какво е значението на това наблюдение за индиви дуализацията. Може да се спекулира, че е бил воден от погрешното убеждение, че това на казание не е приложимо, иначе вероятно би го наложил. От гледище на чл. 2 от НК пречка за осъждане на доживотен затвор без замяна за престъпление, извършено преди отмяната на смъртното наказание, няма – новият закон е по-благоприятен от стария, като двете на казания имат идентични предпоставки, но доживотното е

по-щадящо от смъртното.³⁶ **Присъда № 62/13.05.2009 г. по н.о.х.д. № 1873/2008 г. на ОС-Варна.**

131

против личността“. Липсва становище дали описанието е валидно конкретно за подсъдимия. Съдът го интерпретирал като отегчаващо, доколкото определяло характерови особености, обуславящи „съвсем реална и изключително завишена“ опасност.

Деецът бил изправен пред съд за съвкупност от убийства – първото с квалификации за особена жестокост и особено мъчителен начин, а второто, квалифицирано като опасен рецидив в съвкупност с предходното. Съдът приел, че убийствата били „безпричинни“, а не с цел да прикрият изнасилване на убитите. Доживотният затвор без замяна е определен за всяко от тях с аргументи за липса на смекчаващи обстоятелства и целта да бъде предпазен животът на други хора. Не са изследвани предпоставките по чл. 38 от НК, тъй като съдилищата не разпознали необходимостта да ги обосноват³⁷.

През 12-тата година от изтърпяването (48-годишен) рискът от рецидив е постоянно висок. Атестациите представят дълбоко противоречив ранно криминализиран човек, потаен, хитър и комбинативен, трудно контактен, изключително егоистичен, емоционално хладен и неспособен на емпатия. Поведението му според затвора често граничи с груб цинизъм. Постъпките са не предвидими и неадекватни; редуват се положителни и отрицателни прояви, плод на емоционална нестабилност. Драматизира проблемите си, търсейки съчувствие. Категорично настоява, че е невинен. Не работи. Семейните отношения са разградени, но все още разчита на помощта на сестра си.

В заключение следва отново да се подчертае, че серийната престъпност – в България и в повечето държави по света – е изключително рядко явление, проявено в отделни инцидентни случаи само при струпване на необичайни социални и индивидуални рискови фактори. Нейните особености са във фактическото ѝ проявление и не налагат въвеждане на специални законови режими, включително нормативно внимание към структурата на съставомерните признаци в относимите престъпни състави, нито правила за индивидуализация. Общите режими осигуряват всички необходими условия за пълноценен правосъден отговор. В този смисъл серийната престъпност е предизвикателство към правоприлагането и неговите умения да навлиза в дълбочината на фактите по случая и да достига до съобразени с тях компетентни и обосновани решения.

³⁷ Решение № 166/10.11.2009 г. по в.н.о.х.д. № 212/2009 г. на АС-Варна и Решение № 95/22.03.2010 г. по н.д. № 749/2009 г. на І н.о. на ВКС.

132

ЛИТЕРАТУРА

- Еленков, Иван. Орбити на социалистическото всекидневие. София: Сиела, 2018.
- Илкова, Ралица, Иван Ранчев. Криминология. Обща част. [Учебно помагало]. София: Сиела, 2020.
- Койчева, Пенка. Психопатология на серийните убийци. – *Психологически форум*, 2004, № 4.
- Пушкарлова, Ива. Обща характеристика на серийната престъпна дейност. Разграничение от организираната престъпна дейност. – *Общество и право*, 2008, № 1.
- Пушкарлова, Ива. Отвличането в съвкупност с други престъпления: проблеми на квалификацията и индивидуализацията в съдебната практика. – *Год. СУ. Юрид. фак.*, 87, [2020], 2021.
- Стойнов, Александър. Наказателно право. Обща част. 2. изд. София: Сиела, 2019.
- Уилсън, Колин, Деймън Уилсън. Написано с кръв. История на съдебното разследване. София: Бард, 2005.
- Христоскова, Надежда. Психологически анализ на серийния престъпник. – *Юридическо списание на НБУ*, 2011, № 1.
- Abrahamsen, David. The Murdering Mind. NY: Harper & Row, 1973. Arieti, Silvano, Flora Rheta Shreiber. Multiple Murders Of A Schizophrenic Patient: A Psychodynamic Interpretation. – *Journal of the American Academy of Psychoanalysis*, 1981.
- Arnott, Jake. True Crime. – *RSA Journal* 158, 2012, № 5549.

- Brittain**, Robert P. The Sadistic Murderer. // Medicine, Science and the Law, 1967.
- Douglas, John**, Mark **Olshaker**. Mindhunter. London: Heinemann, 1996. **FBI**, Serial Murder. Multi-Disciplinary Perspectives for Investigators. US Department of Justice (Morton, R., Hiltz, M., eds), 2005.
- Fox**, James Alan, Jack **Levin**. Multiple Homicide: Patterns of Serial and Mass Murder. – *Crime and Justice*, 1998, № 23.
- Giannangelo**, Stephen. J. The Psychopathology of Serial Murder: A Theory of Violence. Greenwood Publishing Group, 1996.
- Hazlewood**, Robert, John **Douglas**. The Lust Murderer. – *FBI Law Enforcement Bulletin*, April 1980, Vol. 49, № 4.
- Hering**, Amanda, Sean **Bair**. Characterizing Spatial and Chronological Target Selection of Serial Offenders. – *Journal of the Royal Statistical Society*, Series C, 63, 2014, № 1.
- Hickey**, Eric. Serial Killers and their Victims, 1991.
- Homant**, Robert, Daniel **Kennedy**. Understanding Serial Sexual Murder. – *Profiling and Serial Crime*. (Third Edition). 2014.
- Levin**, Jack, James Alan **Fox**. Mass Murder: America's Growing Menace. NY: Plenum Press, 1985.
- Leyton**, Elliot. A Social Profile Of Sexual Mass Murderers. – In: T. **Fleming** and L. A. **Visano** (eds.). Deviant Designations: Crime, Law and Deviance in Canada. Toronto: Butterworths, 1983.
- Leyton**, Elliot. Compulsive Killers: The Story of Modern Multiple Murders. New York University Press, 1986.
- Leyton**, Elliot. Hunting Humans: Inside the Minds of Mass Murderers. New York: Pocket Books, 1988.

- Masters**, Brian. The Shrine of Jeffrey Dahmer. London: Coronet, 1993. **Ressler**, Robert, Ann **Burgess**, John **Douglas**. Sexual Homicide: Patterns & Motives. Lexington, MA: Lexington Books, 1988.
- Sharma**, Meher. The Development of Serial Killers: A Grounded Theory study. Master Theses. Eastern Illinois University: The Keep, 2018.
- Turvey**, Brent. Serial Cases: Investigating Pattern Crimes. – *Criminal Profiling*. (Fourth Edition). 2012.
- Yapko**, Michael. Depression is Contagious: How the Most Common Mood Disorder is Spreading Around the World and How to Stop It. New York: The Free Press, 2009. **Yapko**, Michael. Breaking the Patterns of Depression. New York: Random House/ Doubleday, 1997.
- Yapko**, Michael. Hand Me Down Blues: How to Stop Depression from Spreading in Families. New York: St. Martin's, 1999.
- Yapko**, Michael. Suggestions of Abuse: True and False Memories of Childhood Sexual Trauma. New York: Simon & Schuster, 1994.

Дадена в Катедра „Наказателноправни науки“ – май 2021 г.

Рецензенти – доц. д-р Ралица Илкова

– доц. д-р Здравка Кръстева